

Monumenta cartographica Jugoslaviae 1, Antičke karte, odabralo i pripremio GAVRO A. ŠKRIVANIĆ. Posebna izdanja Istorijaskog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti 17, Beograd 1974.

Kot 17. zvezek Posebnih izdanja Istorijaskog instituta Srpske Akademije je izšla z letnico 1974 1. knjiga v seriji *Monumenta Cartographica Jugoslaviae*, ki jo ureja Gavro A. Škrivanić. Gre za zahteven podvig, ki naj naši strokovni in širši javnosti poda vse pomembne zemljevide jugoslovanskih dežel od antike do vključno 17. stoletja. Razumljivo je torej, da se za serijo živo zanimamo in pričakujemo, da se bodo avtorji držali meril, ki so primerna visokemu cilju.

Prva knjiga prinaša antično zapuščino — Ptolemejev zemljevid in Peutingerjevo karto; prvega je obdelala A. Cermanović-Kuzmanović, drugo G. A. Škrivanić. Poleg uvoda z osnovnimi podatki o karti vsak del obsega popis vseh imen in nazivov na kartah — z lokacijo, včasih z bežno omembo arheološke podobe najdišča in z nepopolno literaturo, potem register, reprodukcijo originala, prerin originala z dodanimi modernimi imeni, in situacijo v modernem zemljevidu; vsak del ima kratek angleški povzetek.

Ptolemejev zemljevid je ohranjen v več srednjeveških prerinah prototipa (morda dveh), izdelanega na podlagi kartografskih pravil, ki jih je razvil aleksandrijski geograf Ptolemej na začetku 2. pol. 2. st. n. š.; verjetno je zemljevid že bil sestavljen del njegovega dela *Geografika* (a prim. npr. problem Agatodemonovega podpisa na kartah). Kakor drži, da je Ptolemejeva projekcija izhodišče za ves razvoj evropske kartografije, pa predstavlja razlaga zemljevida, še posebej razumevanje lokacij posameznih mest, še vedno težko rešljive probleme, ki izhajajo v veliki meri iz same Ptolemejeve gradnje zemljevida in določanja koordinat, so pa še zapleteni zaradi napak pri prerinovanju v srednjem veku. Ohranjeni rokopisi so genetsko povezani in to po dveh vejah, za kateri ne moremo z gotovostjo reči, ali izhajata iz enega ali iz dveh antičnih izvirnikov. Ne glede na povezanost se zemljevidi v nadrobnejših medsebojno dopolnjujejo in popravljajo. Avtorica obravnava izključno rokopis *Vaticanus Urbina* 82, kar je v okviru njene naloge verjetno v redu, toda če bi upoštevala vsaj v laže pristopni literaturi (npr. *RE*, ki jo sicer citira) obdelane zemljevide, bi se izognila takim neprijetnim napakam, kot je npr. interpretacija znaka, ki ga avtorica transkribira s *Celia*, s Celejo, današnjim Celjem. Vedeti je pač treba, da na drugih zemljevidih nastopa še druga *Celia* južneje na meji Norika in Panonije, seveda pa tudi, da položaj spornega *Celia* kar dobro od-

govarja noriškemu Cetiju blizu Donave v Avstriji. Lociranje posameznih mest, drugih geografskih pojmov ter etnikonomov samo na podlagi Ptolemejevega zemljevida ni mogoče. Avtorica pravilno upošteva literaturo in daje nesporne ter opozarja na sporne lokacije. Slabša stran so označitve najdišč, kjer pogrešamo sistem in natančnost, pomanjkljive in netočne navedbe se mešajo z nepomembnimi in odvečnimi podatki, slabo prenesenimi iz navedene literature (prim. Ptuj, Celje, Ljubljana na področju Slovenije). Reprodukcijske zemljevidov so v črnobeli tehniki (iz finančnih razlogov, kot beremo v uvodu) in so v tej obliki povsem odveč, v največjem delu nečitljive. Prerin ima nekaj manj pomembnih napak pri modernih imenih (v slovenskem delu Drmo za Drnovo). Površnost izdajatelja nazorno pokaže potek Z jugoslovanske meje na moderni mapi ob koncu teksta, kjer je celotno Svobodno tržaško ozemlje pripisano Italiji (enako tudi v drugem delu).

Mnogo slabši je drugi del, ki obravnava Peutingerjevo karto (po nekdanjem lastniku, humanistu K. Peutingerju, 1465—1547). Tu imamo opravka z itinerarsko karto, morda v zvezi z uradnim registrom rimskih državnih cest, v končni redakciji (katere srednjeveški prepis danes hranijo v dunajski *Nationalbibliothek*) nastalo ok. l. 350; shematiziran zemljevid je prilagojen namenu in obliki svitka. Naš avtor logično sledi posameznim cestnim trasam in locira omenjene itinerske postaje, ne ukvarja se pa z drugimi znaki in oznakami (reke, gore, province). Temelji na Millerjevem delu (*Itineraria Romana*) iz l. 1916, ki ga mestoma popravlja z novjšimi lokacijskimi predlogi. Gotovo Miller za marsikateri cestni odsek danes ni več najzanesljivejša avtoriteta, vendar Škrivanić očitno novejšo literaturo ne obvlada, pa tudi celotnega vprašanja ne dovolj, da bi lahko vzpostavil kakršenkoli kriterij za potek cestnih tras in lokacijo postaj. Skromna pritegnjena novejša literatura samo vnaša zmedo. Pri tem so vse lokacije prikazane kot nedvoumne. Tako dobimo na končnem zemljevidu pogumno potegnjene itinerarske trase tam, kjer bi jih danes komajda kdo zagovarjal — npr. v Sloveniji od Ljubljane čez Vače na Trojane in Celje ali pa od Trebnjega čez Novo mesto pa čez Gorjance na Ozalj in Sisak. Delu manjka vsakršna sistematičnost in doslednost: za pravilne in nominativne oblike lokativov imen postaj iz Tabule, navedene v oklepajih, dobimo: a) v virih sporočene nominativne oblike (*Nauportus*); b) v virih ne sporočene, a verjetne oblike (*Longaticum*); c) oblike, ki so v virih sicer sporočene, a izjemoma in verjetno napačno (*Tergestum* za *Tergeste*); d) oblike, ki v virih niso sporočene in tudi niso verjetne (*Publicani* za *Ad publicanos*, *Savus flumen* za *Savo fluvio*); e) včasih pa spet nimamo nominativne oblike, čeprav je verjetna

(*Ragandone* — *Ragando*, *Raccando*) ali f) celo izpričana (*Adrante* — *Atrants*); isto velja za različne sporočene oblike imen, ki jih avtor le izjemoma omenja (npr. v takem izjemnem primeru kot je *Iuenna* za *Iuenna*). Omenja miljnike na posameznih trasah, za Slovenijo 6, medtem ko je ohranjenih, sporočenih ali domnevanih ok. 60. Za lokacije, kjer so potrjene arheološke najdbe iz rimske dobe, to tudi pove (*sa mnogim rimskim nalazima* — Ljubljana, Celje), ne seveda za vse, tako ne za Ptuj; za Poreč ugotovi, da je bil za časa Rimljanov nastanjen z rimskimi državljanji, a brez kolonije, za Pulo pa navede, da ima tudi veličastno ohranjeno areno. V delu mrgoli površnosti. Izpuščena je npr. postaja *Fluvio Frigido* (tudi na preisu originala — na-

paka prenesena od Millerja); slovenska imena so samovoljno prirojena — Oglaj (dosledno) za Ogled, Kruška gora za Hrušica, Drmno za Drnovo, Slovenski gradec za Slovenj gradec, Globošnica za Globasnica; citiranje je nedosledno, z napakami, mestoma zmedeno (npr. op. 32 in 35 na s. 40); na modernem zemljevidu je brez vzroka vršana sicer itinerarska, a na *TP* ne označena direktna povezava *Tergeste* — *Tarsatica*. Veseliti pa se moramo razmeroma dobre barvne reprodukcije segmenta karte v prilogi. Težko je razpoznati zamisel in cilje tega dela. Kot referenca je na žalost neuporabljivo, kot informacija pa varljivo.

Božidar Slapšak

P.-H. MARTIN, *Die anonymen Münzen des Jahres 68 nach Christus*, 4°, 95 str., 12 tab. Verlag Philipp von Zabern, Mainz, 1974.

Po dvajsetih letih, ki so pretekla, odkar je izšlo zadnje delo, ki je obravnavalo novce iz časa državljanske vojne 68/9, imamo pred seboj knjigo, ki se problematiki anonimnih denarijev in aureusov iz omenjenega obdobja izčrpno posveča.

Knjiga je razdeljena na šest poglavij, katerih prvo podaja pregled starejših teorij (do srede 19. st.) o kovanju anonimnih novcev. Ker na novcih niso podane legende, iz katerih bi lahko razbrali kovničarje teh novcev — zato njihova oznaka anonimni —, so imeli te novce bodisi za republikanske kove, *incerta*, ali pa so jih pripisovali Avgustu. Le redke so pravilno uvrščali v čas državljanske vojne 68/9. V drugem poglavju podaja stanje novejših raziskav od leta 1862 dalje, ko je Duc de Blacas prvi spoznal istočasnost vseh anonimnih novcev in jih pravilno kronološko determiniral. Avtorji, ki med letom 1862 in 1954 obravnavajo to temo, različno delijo novce glede na njih nastanek in vplivni krog močnih oseb tega časa. Tako ločijo špansko skupino novcev, ki naj bi bila v zvezi z Galbo, galsko skupino v zvezi z Vindexom in grupo, ki je v zvezi z Vitellijem, katere lokacija in datacija pa je zelo raznolika.

V tretjem poglavju avtor ponovno preverja lokacije in datacije posameznih skupin novcev in jih po potrebi revidira. Opozarja na malo zanesljivo določevanje lokalno in kronološko različnih tipov le na osnovi stilnih razlik. Velike stilne razlike so namreč celo v okviru enega tipa novcev in kažejo na to, da kovnice v tem burnem obdobju nimajo nekega stalnega osebja niti umetniške tradicije. Bolj zanesljive so ikono-grafske posebnosti, tipne povezave in zlasti vezava pečatov. Avtor obdeluje posamezne tipe novcev s pomočjo tehničnih in tematskih krite-

rijev in ugotavlja, da vsi anonimni novci tvorijo nek zaključen kompleks in ne moremo ločevati kakih ločenih skupin. Pečatna identičnost novcev pa priča, da so morali nastati v isti kovnici, ki ni bila nujno na istem kraju.

Nadalje skuša avtor ugotoviti, kateremu posamezniku, oziroma skupini pripadajo določeni kovi ter omenja legende, ki se tedaj prvič pojavljajo na imperialnih kovih, tako na primer *Salus Generis Humani*, novo legendo v politični propagandi cesarstva. To, ter večji del tem, ki se pojavljajo na anonimnih novcih, nato prvič uporabi Galba, zaradi česar avtor pripisuje te in z njimi vezane anonimne novce Galbovi stranki. Za to govori tudi omemba Hispanije in Galije na novcih. Galba je tudi edini, pri katerem je med dvigom proti Neronu (3. aprila 68 je bil v Novi Kartagini oklican za legata senata in rimskega ljudstva) in priznanjem s strani senata (sredi junija 68) preteklo dovolj časa za kovanje tako velike serije novcev.

V zaključnih poglavjih podaja kratek pregled zgodovinskih dogodkov ob prevratu proti Neronu ter se ustavlja ob nekaterih zgodovinskih važnih vprašanjih, na katera skuša odgovoriti s pomočjo numizmatične evidence. Kakšni motivi so vodili v akcijo spomladi 68 po eni strani Vindexa in po drugi Verginija? Avtor je prepričan, da je Verginius vsaj simpatiziral z zarotniki, gotovo pa ni bil privržen Neronovi stranki. Je treba iskati v uporabi Neronu galsko nacionalistično gibanje ali boj za stare oblike republike? V legendah na anonimnih novcih, v katerih se sicer izraža politična propaganda le ene, Galbove, stranke, ni najmanjšega sledu ne o nacionalizmu ne o separatizmu. Z vojaškimi temami legend se obrača na vojsko, zlasti rensko armado, s pomočjo katere ter v sodelovanju z galskimi zavezniki — *Concordia Hispaniarum et Galliarum* — je hotel osnovati principat po starem avgustejskem vzoru.